

Kırkpınar

Her ayın beşinde ve yirmisinde çıkar ilmî, içtimaî, edebî mecmua

İçindekiler

Sevgi, tanımak ve inanmaktan doğar	Naci Hakverdi
Köy ve Köylü	Sabri Çitak
Değişen Dünya	Ömer Aziz
Sinemanın kültürü takviyedeki rolü	Reşat Sadi
İlimde imkânın yeri (Boutroux'dan)	Hamdi Hakverdi
Mübadele sistemleri ve Türkiye	Mustafa Zihni
Musiki ruhun lisanıdır. II	İ. Bedri
Kuşlar	Arif Nihat
Mösyö Benito (Hikâye)	H. H.

Sayı : 7

Yıl : 1

5 Nisan 1934

Fiatı :

10 Krş.

Kırkpınar

Her ayın beşinde ve yirmisinde çıkar ilmî, içtimai, edebî mecmua

SAYI : 7

5 NİSAN 1934

YIL : 1

Benim Yaprağım:

Sevgi, tanımak ve inanmaktan doğar..

Bir yıl kadar önce idi. İtalyanın millî şairi Danunçiyö kara külahlı İtalyan gençlerini karşısına aldı. Onlara sağ elinin şehadet parmağı ile Anadoluyu gösterdi ve :

“ — İşte, dedi, İtalyan milletine mev'ut dünya cenneti oradadır. Ona göre yetişin !. ”

Bir kaç gün önce de Sinyor Musolini, karşısına İtalyan milletini aldı ve dünyanın gözü önünde onlara haykırdı :

“ — Yurdumuza dar geliyoruz. Tarihi vazifelerimizi yapmak için Afrikada ve Asyada göreceğimiz işler var. Buna hazır olun !. ”

Biri apaçık, diğeri kapalı olarak söylenen bu sözler önünde artık bizim için tereddüde, “ Aceba „ ya filan lüzum yoktur. Politika inceliklerini, siyasî nezaketleri devlet adamları düşünsün. Fakat Türk münevverinin bilmesi ve ona göre yetişmesi icap eden hakikat şudur : İtalyanlar güzel yurdumuza göz dikmişler, fırsat bekliyorlar...

* * *

Kim ne derse desin; dünyada devamlı sulh bir hayaldir. Yirmi beş milyon adamın kanile sulanan büyük harpten beri on altı yıl geçti. Yaralılar yaralarını sardı, mağluplar bellerini doğrulttu. Şimdi milletler, ezeli muvazenesizlik karşısında komurtularını yük-

seltmeğe başladılar. Devletler arasındaki zümre anlaşmaları, el ele verişler, dostluklar, hatta öpüşüp kucaklaşmalar... bütün bunlar hep önümüzdeki yaman harbin yüreklere saldığı müthiş korkuya, kötü akıbeta karşı alınmak istenen korunma tertipleridir.

Fert hayatındaki kadar, millet hayatında da mücadele esas olduğuna göre kendimizi milletçe kuvvetli, savaşa hazır bulundurmamız şarttır. Sonra, biz gördük ve öğrendik ki mücadele, maddî vasıtaların çokluğundan ziyade, manevî kuvvetin sağlamlığı ile kazanılıyor. Bir milletin manevî kudreti ise, yurt sevgisi, neticeye inanç, ahlâk üstünlüğü... göze görünmiyen faziletlerdir. Bugün yurt mefhumu önünde sınırları dambıra teli gibi gergin ve hassas olmıyan milletler için dünya sırtında anlı ak barınabilmek imkânsız bir hal aldı.

Eskiden orduları, milletleri döğüşte üstün edebilmek için onlara öte dünyadaki cennetin anahtarları vadedilmiş.. Bugünün orduları, milletleri, mevhum cennetler için değil, bizzat üstünde yaşadıkları yurdun cennetini başkalarına kaptırmamak için döğüşüyorlar.

Şu halde mademki ölüme atılmak için iasanları artık sekiz kapılı, hurili gilmanlı, havza kevserli... cennetler kandırmıyor; o halde ona yurdunun

Değişen Dünya

İnsanlar, dünyaya geldiklerinden beri hakikat peşinde koşarlar. Âlimler, filozoflar ve siyasilerden halk tabakalarına varıncıya kadar, herkes daha iyiyi bulmak için çalışmış ve çalışıyor. Bu yüzden, asırlarca, beşeriyet kendi kendisini bir tecrübe tahtası yapmış, renkten renge girmiştir. Devlet şekilleri bulunmuş, yüksek birer hakikat olarak kabul edilmiş, asırlarca kullandıktan sonra ihtiyaca kâfi görülmiyerek atılmıştır. İlk devirlerde kiralıklar, müstebit idareler kuruldu. Bu şekli kuvvetlendiren, din gibi bir çok içtimaî müesseseler oldu. Asrımıza gelinceye kadar bulunan devlet idarelerinin ve bu idareleri kuvvetlendiren diğer müesseselerin yaşaması için daima bir silâha müracaat edilmiştir. Bulunan vasıtalar, ya mevcut cemiyetin kabul ettiği prensiplerden evvelki prensipler; yahut yaşıyan esaslara muhalif gibi görünen yeni doğmuş, fakat henüz kuvvetlenmiş prensipler birer tehdit esası oldu. Bu, beşeriyetin asırlarca geri kalmasına sebebiyet verdi. Çünkü, yeni düşünceler daima boğduruldu, daha çabuk doğmaları geri bırakıldı..

Fransız inkılâbından sonra Avrupanın vaziyeti buna bir misaldir: Hürriyetperverler, milliyetçiler, meşrutiyetçiler, cümhuriyetçiler, vatan haini, cemiyete düşman, zararlı mahlûklar addedildi, bu gibiler takibe uğradılar, zindanlara atıldılar, hâkimlerin fetvaları, idam sehpalarını hazırlamakta müşkilât çekmemekte idi. Evlatlarından biri milliyetçi, cümhuriyetçi olan aile; kendini lekelenmiş addetmekte idi. Cemiyet de bu gibi ailelere daima şüpheli nazarla bakmakta idi. Ne oldu; milyonlarca insan kanı boş yere döküldü. Eski rejimler yıkıldı, tahtlar

devrildi, milletlerin kuvvetlerine istinat eden cümhuriyetler kuruldu..

Bütün dinler de böyle oldu: Roma âleminin kesmekle, asmakla, arslanların ağzına atmakla mağlup edemediği Hıristiyanlık, Romayı boğdu ve kendisine zulmeden imperatörlüğün tahtına oturdu. Mazlum beşeriyet; imperatorların zalimane fermanları yerine ihtiyar bir keşişin aforozlarına asırlarca katlandı. Bu aforozlar, bütün bir tarihî devirde hâkim oldu. İsanın vekili, Hıristiyanlık sürüsünü kendisine bağlamak için, fikirleri, zihinleri daima bulandırmayı vazife addetti. Manastır ve mekteplerde verilen terbiyede güdülen esas; ne mevhum cennete gitmek, ne de idam mahkûmu İsayı memnun etmek içindi; Papaya, kiralalara sadık köle ruhlu bir yarım hayvan sürüsü yetiştirmektir. Bu yüzdendir ki, asrımıza gelinceye kadar, orta zaman, fena işler için bir teşbih vasıtası olarak kullanıldı, kurunu vüstai zihniyet !. kurunu vüstai terbiye !.. Halbuki eski beşeriyetin bir çok zihniyetleri devam etmekte ve yaşamaktadır. Derler ki tarih, istikbale atılmak için, mazinin tecrübelerini öğrettiği için okutulan bir ilimdir. Hakikatte insanlar, eskilerin bütün fenalıklarını tekrarlamakta ve bu yüzden mütemadiyen ıstırap çekmekte devam ediyorlar. Bunun içindir ki, haklı olarak bir çok mütefekkirler; tarihin bir tekerrürden ibaret olduğunu iddia ediyorlar, yalan da değildir.

Eski ilâhların oğulları firavunlar, birer mabut addediliyorlardı. Romalı imperatorların şahısları mukaddesti, orta zaman ve yeni zamanların mühim bir kısmında kiralılar, yer yüzünde Allah namına saltanat sürmekte ve taçlarını babalarından almakta idiler.

Şarkta vaziyet aynı merkezde idi. Âlimler, mütefekkirler, sanatkârlar, bu ufak zümrenin saadeti için çalıştılar. İnsanlığın yetiştirdiği en büyük dahiler, dehalarını ihramlara, hükümdar saraylarına, putperest mabetlerine, Hıristiyanlık kilisesine, İslamlık camiine sarfettiler. Ressamlar, heykeltraşlar, bu eserleri süslemek vazifesini yaptılar. Hukukşinaslar, bunları haklı gösterir nazariyeler ortaya çıkardılar. Âlimler, mürebbiler, tebaayı bunlara alışkın şekilde yetiştirmek için terbiye esasları uydurdular. Bir çok kıtalarda insanlık kütlesi daima aynı ıstırapı çekmekte devam etti. Zahiren bir çok esaslar değişti. Fakat hakikatte hiç bir şey değişmedi. İsimler, kelimeler değişti. Beşeriyet hep kanmakta ve kandırılmakta devam etti.

Oralarda; yüz sene evvel, bin sene evvel beşeriyet neydise bugün de öyledir. Şairler efendi değiştirmişler, ihsanları verenlerin vazife adları başkalaşmıştır. Siyasiler aynı komedyayı oynuyorlar. Heykeltraşlar, mimarlar, mühendislerin patronları asrileşmiştir. Asrî mabutlar daha tehlikeli olmuşlardır; asrî silâhlarla mücehhez oldukları için.. Zindanlar, sehpa devam ediyor. Lekelenmek işten bile değildir. Fransız inkılâbı olalı bir asırdan fazla zaman geçti.. Fakat bu inkılâp ne kadar insanı zindana, lekelenmeğe sürükledi ise, asrımızda başka renk, başka namlar altında aynı tehdit silâhlarını kullanmak, uydurmak güç olmamıştır.

Eskiden dinsizlik, dine küfür ricimle neticelenirdi. Asrî dinler, daha siddetli cezalar veriyor. Zahiren İsa, Musa, Muhammetlerin isimleri biliniyor. Hakikatte, beşeriyetin başına felâketler getiren yeni bir çok peygamber

berler de gelmiştir. Eski ve yeni bütün filozoflar, âlimler ve bunların ortaya attıklarını cemiyete öğretmek vazifesini üstlerine almış olanlar birer peygamber ve birer ashap ve çömezdirler. Ne söyledikleri, ne de yaptıkları hayata uygundur. Kendilerinin saadet telakki ettikleri esaslarla, nazariyeleri, kanunları arasında zıddiyetler var. Namus, hak ve hakikat mefhumlarını uyduranlarla, öğretenler ve öğrenenlerin vaziyetleri asırlardanberi malûm ve meydandadır. Hayatın esasları öğretiliyor, milliyetin esasları öğretiliyor, doğruluk öğretiliyor.. Fakat hiç bir şey, ne hayata, ne de beşeriyetin saadetine uygundur. Mektepler yine birer manastırdır. Mürebbiler yine bir kısım beşeriyetin hadimleri olarak bir çilkeş keşirtirler. Kıyafetler değişmiştir. Zihniyerlerle gidilen yol aynıdır. Cemiyetin mukaddes baş rahipleri, manastırlarının inzibatlarını şiddetle kontrol etmektedirler.. İnsanlık âlemi; ıstırap çekmekte ve hatadan hataya düşmekte devam ediyor. O halde; bugüne kadar beşeriyetin bulduğu her şey yalan ve hata mıdır?.. Hem evet.. Hem hayır !..

Yeni asrın en büyük ve en taze inkılâbı olan küçük Asyanın Kemalist inkılâbı için yakın bir devirde beşeriyetin:—Hayır! sesi haykıracaktır. Türk milleti ve Türk inkılâbının esasları, müstakbel beşeriyetin bir saadet kaynağı olacaktır.

ÖMER AZİZ

Sinemanın kültürü takviyedeki rolü

1895 Senesinde "Lumiére", biraderler ilk filimlerini gösterdikleri zaman, kimse sinemanın bugünkü kadar tekemmül ve intişar edeceğini aklına bile getirmemişti. O zaman âdeta bir çocuk oyuncağı olan sinema, bugün bir eğlence vasıtası değil belki çok mühim bir terbiye ve öğretim aletidir.

İlk zamanlarda yapılan ve hiç bir mânası olmayan filimler halkın canını sıkıya başlayınca atıyı sezen sermayedarlar bir çok para sarf ile sinema şirketleri meydana getirdiler. Diğer taraftan ilim adamları ve idealistler bu yeni icadın ilim ve kültür sahasında oynayacağı mühim rolü pek çabuk anlıyarak sinemadan azamî istifade yollarını aramağa başladılar. Hele sesli sinemanın icadından sonra bu iş bir kat daha ehemmiyet peyda etti. (*)

Harbi umumîden sonra yapılan inkılâplarda, inkılâbı takviye için sinemadan istifade eden milletlerin başında Rusya ve Almanya gelir.

Okumak yazmak bilmiyen Rus köylüsüne yapılan inkılâbın mânasını anlatmak için kitap yazmak hiç bir fayda temin etmez, konferanslar ve nutuklar pek çabuk unutulur, halbuki, aşılacak istenilen fikir bir vakaya mevzu yapılarak filime alınır ve köylüye gösterilirse yüzlerce konferansla elde edilemeyen neticeler elde edilir.

Bütün bu işleri çok iyi takdir eden inkılâp başları, köylüler için seyyar sinemalar yapmışlar ve filim ihzarı için Stüdyolar tesis etmişlerdir.

Almanya'da — okuma yazma bilenlerin fazlalığı dolayısıyla — sinema daha fazla terbiye ve tedris sahasında kullanılıyor.

Yapılan terbiye ve tedris filimlerinin kıymetleri hakkında tek bir söz söylemek lüzumsuzdur.

Başka memleketlerde sinemadan nasıl istifade edildiğini gösteren şu kısa tetkikten sonra bizde ne gibi istifadeler temin edilebileceğini tetkike başlayabiliriz.

Halkımızın yüzde doksanı iyiyi kötüyü tefrik edemeyecek bir vaziyette olduğundan, bizde sinema hem terbiye ve tedris sahasında hem de kültür sahasında çok büyük hizmetler yapabilir.

Hükümetin kültürü yayma uzvu olan Halkevleri bu hususta gayet müstamir faaliyet gösterebilirler. Meselâ, maalesef, memleketimizde çok yayılmış bir halde bulunan firengi hakkında köylünün hiç bir malûmatı yoktur. Bu hususta bir doktorun vereceği konferans ta hiç bir netice vermez. Fakat firenginin bütün safahatını gösteren bir filim azamî derecede verimli olur. Keza fennî ziraati, köylü konferanslarla değil belki sinema vasıtasile öğrenebilir.

Sinema mekteplerde tedris ve vasıtası olarak ta çok mühim bir rol oynar ve en ağır bir ders bile sinema vasıtasile cazibeli bir şekilde sokulabilir.

Nihayet inkılâp müzelerinde gelecek nesle bırakılacak en kıymetli şeylerden birisi de inkılâp zamanında yapılmış inkılâba ait filimlerdir.

Bütün bu saydıklarımız bir para meselesidir. Bunu kabul ediyoruz, fakat şatafata ve gösterişe tahsis edilecek paranın yüzde ellisi ile bu işlerin yapılabileceğini de iddia etmeden geçemeyeceğiz. Şu halde bütün bu işler bir para meselesi olmaktan ziyade bir hüsnü niyet meselesidir.

Reşat Sadi

(*) İlk sesli filim 12 Eylül 1902 de M. Léon Goumont tarafından " Fransız fotoğraf cemiyeti " nde gösterilmiştir.

İlimde İmkânın Yeri

İnsan, menşede, tamamen zevk ve ıstırap ihsaslarile baş başa olduğu için harici âlemi düşünmez; hatta onun mevcudiyetinden bile bihaberdir. Fakat, zamanla, ihsaslarının bağrında iki unsur tefrik eder : Nisbeten basit ve yeknesak olan birincisi benliğinin hissidir. Daha mudil ve daha mütehavvil olan ikincisi, kendinden gayri olan şeylerin tasavvurudur. Bu andan itibaren insanda ; kendi kendisinden çıkmak, etrafını kuşatan eşyayı doğrudan doğruya mülâhaza etmek, *Tanımak* ihtiyacı uyanır. Eşyayı; kendine göründükleri gibi değil, hakikatte oldukları gibi görmek için hangi noktai nazarı benimsemesi lâzımgeldiğini düşünmez. Açılan gözleri, bulunduğu noktadan, şayanı hayret bir manzara ve sonsuz ufuklar keşfetmiştir. O, bu noktaya, bir tarassut mevkiine yerleşir gibi yerleşir. Âlemi, bu noktadan nasıl görüyorsa öylece tanımya teşebbüs eder. Bu, ilmin ilk merhalesidir. Bu merhalede, zihin, külli bilgiyi inşa etmek himmetini hasselerden bekler. Ve filhakika hasseler, ona, âlemin bir ilk idrâkini tedarik ederler. Mutalarına bakılırsa, âlem, namütenahi değişiklikleri muhtevi bir hadiseler mecmuasıdır. İnsan, bu hadiseleri; gittikçe artan bir vüsukla müşahede, tahlil ve tasvir edebilir. İlim, bu tasvirin ta kendisidir. Vakıtlar arasında sabit bir nizam gelince, bu henüz mevzuu bahs değildir: Hasseler böyle bir şey gösteremezler : Âlemi sevk ve idare eden ya tesadüflerdir, ya kaderdir, yahut ta herçai bir takım iradelerdir.

İnsan, bir zaman bu telakki ile iktifa eder. Telâkki, bu halile bile, hayli verimli değil midir ? Mamafih, zihin, hadiseleri müşahede ederken aralarındaki sabit rabitalara dikkat eder. Tabiatın; birbirinden ayrı şeylerden değil, hep birbirini celbeden hadiselerden

mürekkep olduğunu görür. Anlar ki ; hasseler bakımından hadiselerin mücavereti, onların hakikî ve mantıkî münasebetlerinin emniyetli bir işareti değildir. Zihin, hadiseleri kendine göründükleri nizam altında değil, fakat hakikaten onları birbirine tabi kılan nizam altında sıralamak ister. Tamamen tasvirî olan ilim, — eşyanın münasebetlerini ihlâl etmesi dolayısıyla — ona bundan böyle gayri kâfi, hatta gayri sahih görünür. Zihin, oraya izahî bilgiyi ilâve etmek ister. İzahî bilgiyi hasseler tedarik edemezler. Çünkü onu elde etmek için; müşahede edilen rabitaları kaydetmek, bu rabitaları — umumî ve sabit münasebetleri temyiz edecek surette — mukayese etmek lâzımdır. Sonra; bu çerçeveler bir ke-re teşkil edildikten sonra, izahları düşünülen cüzî rabitaları oraya ithal etmek icap eder. Hasseler, ancak, bizzat eşyanın doğrudan doğruya verdiği rabitaları elde edebilirler. Fakat müdrike işe karışır ve, zihne daha yüksek bir noktai nazar bahşeder. Buradan, eşya, tam en geniş umumiyetlerle görülürler; ve zihin, müdrikeye; hasselerin mutalarını tefsir, tasnif ve izah etmek işini tahmil eder.

Böylece, haselerin fevkinde bir mevki işgal eden müdrike, ilkin, hadiseleri hiçe saymayı ve âlemin ilmini tek başına kurmayı düşünür. Fikirleri arasında en aşikâr görünenleri hareket noktası olarak almanın ve onları kendine has kanunlara tevfikân inkişaf ettirmenin kâfi geleceğini zanneder. Bu yapıyı, hasselerden hiç bir şey iare etmeksizin meydana getirmeğe ne dereceye kadar muvaffak olur ? Bunu tayin etmek güçtür. Her şeye rağmen, müdrike; bütün kısımları birbirine hakikaten sıkı sıkı bağlı ve binnetice mükemmel bir birlik gösteren bir ilme ulaşır, fakat öte taraftan, bu ilim, şe-

nî şeylerle, — bizzat istidlâl terakkiyatının gitgide açığa çıkardığı — bir tehalûf arzeder. Demek; fikirlerin nizamı, ancak, hadiselerin nizamını izah edebildiği takdirde bir kıymeti haizdir.

İlmi tek başına bina edememek imkânsızlığı karşısında, müdrike, hasselere de bir pay vermeğe razı olur. Her ikisi, âlemi tanımak için müştereken çalışacaklardır. Hasseler vakıaları müşahede edecekler, müdrike onların kanunlarını meydana getirecektir. Bu usulu takiben, zihin; evvelkilerden daha geniş olan bir alem telakkisine doğru meyleder. Alem; hadiselerin nihayetsiz bir kesretidir ve bu hadiseler arasında zarurî ve değişmez rabitalar vardır. Kesret ve birlik, imkân ve zurett, değişme ve değişmemelik eşyanın iki kutbudur. Kanun hadiselerin delili olur ve hadiseler kanunu şenileştirirler. Bu âlem telakkisi, zıtları mutlak surette kabul ettiğinden, fakat bununla beraber onları uzlaştırdığından, hem terkibî ve hem de ahenktardır. Esasen, — tecrübenin gösterdiği vechile — Bu telakki; hadiseleri izah etmemize ve onları zühurlarından önce gitgide daha iyi görmemize müsaade eder. Zihin; ehemmiyetini çok yakından anladığı bu kârlı vaziyetlere kendini iyiden bırakır ve her şey hakkında hükümlerini bu bakımdan verir.

Şimdi; aceba bu telakkinin bizzat kendisi hakikî ve katî midir? Hasselerin mutaları üzerinde iş güren ve müdrike tarafından yaratılmış olan ilim, tanınması lâzımgelen şeye tamamen tevafuk edebilmek kabiliyetinde midir?

Bir kerre; müdrikenin giriştiği şu çokluğun bire, değişenin değişmeye en mutlak surette ircaî işi, — son şekliyle — mütenaktzların kaynaşması değil midir? Ve eğer *Mutlak*, kabili idrâk olan şey ise, bu nevi bir kaynaşma meşru mudur? Sonra; zihnin hakikaten merkezî noktai nazara vaz edilmiş bulunması için, müdrikenin has-

selere bir pay ayırmış olması kâfi midir? Hakikatte, bu imtiyaz, ancak tabiat kanunlarının taharrisini alâkadar eder; bizzat âlem telakkisinde bir değişikliği tazammun etmez. Müdrikenin kendi zarurî rabita kategorisini ilme zorla kabul ettirdiği andan itibaren, — hiç olmazsa nazarı bakımdan — hasselerin bilgi işine iştirâk ettirilmiş veya ettirilmemiş bulunmalarının hiç ehemmiyeti yoktur. Mükemmel bir zekânın bütün ilmi kendinden, yahut hiç olmazsa, unsurlarının heyeti mecmuasile gözetilmiş tek bir hadisenin bilgisinden çıkarabileceği doğrudur. Âlem; tamamen bir olan bir bütün, kısımları zarurî şekilde birbirini celbeden bir sistem olarak kalır.

Aceba, müdrikede mündemic olan bu zarurî rabita kategorisi hakikaten bizzat eşyada da var mıdır? Sebepler, — kanunu “Değişmez bir münasebet” olarak tarif eden doktrinin netice itibarile farzettığı gibi — kanunlarla kaynaşır mı?

Bu sual; hem metafiziği, hem de müsbet ilimleri alâkadar eder. Zira; bilginin son noktai nazarını müdrikede gören doktrinin neticesi: cüzî her taviyeti vehimler âlemine atmaktır; Gayyeti, sadece, müessir sebeplerin zarurî nizamının derunî bir tarzda yenden meydana gelişi olarak gözetmektir; ihtiyar hissini, aksiyonlarımızın sebeplerini bilmeyişimize atfetmektir ve meydana, her şeyi yekta ve değişmez bir fiille husule getiren ve idare eden hakikî bir *Sebep* ten başka hiç bir şey bırakmamaktır. Bundan mada, bu doktrin, müsbet ilimlerdeki müşahede ve tecrübinin mutlak zarureti kâfi derecede kavriyamamaktadır. O; az çok şekil değiştirmiş bir kadriyeciliği, sadece bilumum maddî hadiselerin tetkikine değil, ruhiyata, tarihe ve içtimâî ilimlere de sokuyor.

Kanunlardan hakikaten ayrı ve farklı olan sebeplerin mevcut olup olmadığını bilmek için, hadiseleri idare

Mübadele sistemleri ve Türkiye

Bugün iktisadî sahada her milletin başlıca prensibi, az satın alıp çok satmaktır. Bunun saikleri önce iktisadî istiklâl kaygusu, sonra başka milletlere iktisadî tahakküm arzusudur. Birincisi bir hak, bir zarurettir. Çünkü bir millet siyasî varlığını ancak iktisadî varlığıyla devam ettirebilir. İkinci saike gelince, bir tecavüz olmakla beraber milletler servetlerini çoğaltarak refahlarını artırmak için bu tarzda hareket etmekte kendilerini haklı buluyorlar. Bugün (İktisadî taarruza uğruyan millet müstesna) buna kimse karışmıyor. Beynelmilel haksızlıklara mani olmak ve zayıfları korumak maksadile teşekkül eden Milletler Cemiyeti henüz siyasî tahakkümlerin önüne geçmekten çok

eden kanunların hangi noktaya kadar zarurî olabildiklerini araştırmak lâzımdır. Eğer imkân (Contingence), netice itibarile, tayin edici sebeplerin az çok küllî bir cehlinden başka bir şey değilse, sebep, kanunda zikredilmiş olan mukaddemden, yahut, en umumî şeklile gözetilmiş kanundan başka bir şey değildir ve müdrikenin muhtariyeti meşrudur. Fakat, muta âlem, hiçe indirilmesi hakikaten gayri kabil olan her hangi bir imkân izhar edecek olursa, tabiat kanunlarının kendi kendilerine kifayet edebilmekten uzak olduklarını ve mevcudiyetlerinin serrının onlara hâkim olan sebeplerde bulunduğunu düşünmek yerinde bir şey olacaktır: O tarzda ki; müdrikenin noktai nazarı, eşyanın bilgisinin son ve kati noktai nazarı olmyacaktır. (*)

Çeviren : *HAMDİ HAKVERDİ*

(*) Bu yazı Fransız filozoflarından Emile Boutroux'un (De la contingence des lois de la nature) isimli eserindeki mukaddemenin aynen tercümesidir.

uzaktır.

Yukarıda yazdığımız az alıp çok satmak prensibi, himaye usulünü doğurmuştur. Himayeden maksat millî istihsali çoğaltmak için ziraati, sanatları ve diğer istihsal şubelerini dış piyasaların rekabetinden korumaktır. Bu da dışarıdan gelecek mallara tamamen gümrük kapılarını kapamak, yahut ta ağır gümrük tarifeleri tatbik ederek yabancı memleketlerden gelecek maddelerin maliyet fiatlarını artırmak suretiyle temin ediliyor. Bu sayede millî istihsal müesseseleri ilerler, genişler ve memleketin ihtiyaçlarına yetecek bir hale gelir. Fakat istidatların ve tabiat şartlarının her memlekete göre değişik olmasından bu usulü tamamen tatbikeden milletler bir çok ihtiyaçlarından feragat etmek mecburiyetinde kalırlar. Halbuki ihtiyaçlar günden güne çoğalıyor ve değişiyor ve bu çoğalma ve değişme medeniyetin ölçüsü sayılıyor. Demek oluyor ki ihtiyaçlardan feragat medeniyet ve refaktan feragat demektir ki bu, umumî ıstırapı doğurur.

Aynı zamanda bütün milletlerin hariçten bir şey almamakta muvaffak olduklarını kabul edecek olursak, cihan alış verişi durur. Çünkü o zaman kim kime satacağı?

Bunun için memleketin gümrük kapılarını ardına kadar açıp dışardan serbestçe malı mı sokmalı? (Serbestî usulü). Buna tabii hayır diyeceğiz. Bu, bilhassa zayıfların, kuvvetli milletler boyunduruğuna girmesi demektir.

Kaldı ki iktisadî sahada kendisini çok kuvvetli sayan memleketler bile müteyakkız bulunmak ve daima kendisinden kuvvetli kimselerin çıkabileceğini düşünmek mecburiyetinde kalıyorlar. Serbestinin vatani olan İngiltere dahi bugün bu zarureti görmektedir. O halde ne yapmalı?

Yukarda söylediğimiz gibi istidat

Musiki Ruhun Lisanıdır

(Musiki Terbiyesine Doğru)

— II —

Tecrübî ruhiyat lisanında tahteşsuurun gizli hafıza (*Mémoire latente*) denilen meşhur bir tezahuru vardır. İşte bu gizli hafızanın mutalaasile tahteşsuurumuzun ne kadar geniş bir kazanç deposu olduğunu, en ufak vesilelerle bu kazançların meydana nasıl çıkıverdiklerini ve bazan aktivitemiz üzerinde ne kadar gayri kabili mukavemet tesirler yaptıklarını çok iyi anlıyoruz. Bahsimizi alâkadar ettiği için bu gizli hafızaya ait kısaca bir iki söz söylemek isteriz.

Yukarıda etrafımızda geçen şeylerin bilerek veya bilmiyerek tahteşsuurumuzu mütemediyen doldurduklarından bahsettik. Bir depo halindeki tahteşsuurumuza bir daha çıkmamak üzere giren bütün şeylerin oraya mutlaka

ve tabiat şartlarının çeşitli olması ayrı ayrı bütün memleketlerde her nevi ihtiyaç maddesinin yapılıp yetiştirilmesine manidir. Meselâ Türkiye kahve ve Hollanda fındık yetiştiremiyor. Bu gibi misalları çoğaltabiliriz. İşte bunun için ihtiyaçlarından feragat etmek istemiyen fakat iktisadî varlığını da korumak mecburiyetinde kalan milletler mümkün olduğu kadar ihtiyaçlarını millî müstahsilatla temin ediyorlar ve millî hudutlar içinde yetiştirilemeyen maddelerin de bir listesini (Kontenjan listesi) yaparak buna göre memleketle mal sokuyorlar.

Bununla beraber, en az ithalât ihracatla karşılaştırabilmek için diğer milletlerle anlaşarak takas ve mahsup esasına göre muhtaç oldukları ve ithaline mecbur buldukları ihtiyaç maddelerini tercihan kendilerinden mal

şuurumuzdan geçerek daha doğrusu şuurumuzda bir müddet eğlenerek dahil olması icap etmiyor; Şuurumuzun tespit edemeyeceği kadar süratli bir zamanda etrafımızda olup biten şeylerle hiç dikkat etmediğimiz binaenaleyh farkına varmadığımız hadiseler de tahteşsuurumuzda az çok derin izler çizerek yerleşmektedirler, Sizi çok alâkadar eden bir kitabı okumaya daldığınız sıralarda yanınızda konuşulan şeylerin hiç birini duymadığınızı iddia ederseniz, fakat şunu biliniz ki bir kelimesini bile duymadığınızı iddia ettiğiniz sözlerin hiç bir harfi ziyan olmadan hepsi de tahteşsuurunuzda girmiş ve orada yerleşmiştir. Bunun gibi kulaklarımıza girmediğini zannettiğiniz duvardaki saatin tik - taklariyle dışarıda mütema-

alan milletlerden satın alıyorlar. Bunun en açık misalı Türkiye Cumhuriyetinin bu maksatla tertip ettiği konferan listeleri ve bütün cihanla yapmağa savaştığı tüccarî anlaşmalardır. Bugün için bu hususta en çok muvaffak olan memleket şüphesiz ki Türkiyedir. Çünkü bilâ istisna her milletle anlaşmak emelini beslemekte ve muvaffak olmaktadır.

Cumhuriyet hükümetimizin tatbik ettiği bu usul henüz tamamilen altın esasına göre tespit olunmayan paramızın istikrarına, yani satın alma kuvvetinin değişmemesine sebep olmuştur ki bu istikrar memleketimizin kazandığı iktisadî zaferlerden biridir.

MUSTAFA ZİHNİ

Ticaret Mektebinde Muallim

diyen cıvıldaşan kuşların sesi de ruhunuzda yer tutmuştur. İyi veya kötü olan, size hoş veya nahos gelen bütün bu işitmediğiniz, görmediğiniz, duymadığınız seslerin, hareketlerin ve temasların hiç şüphesiz sizin üzerinizde onları işittiğiniz, gördüğünüz ve duyduğunuz zamanlardakinden daha hâkimane tesirleri olacaktır. Bu hakikatten haberi olmıyan bir adam her hangi bir arkadaşının yanında onun dalgınlığından bilistifade kendini işitmediğini düşünerek arkadaşına ait söyliyeyeceği şeylerin ona dokunmayacağını zanneder fakat aldanır. Zira bir gün o, arkadaşının ruhunda yaptığı bu hareketin aksülamelini görecektir. Hatta mevzuumuzu alâkadar etmediği için o kadar açıklamamakla beraber diyebiliriz ki eğer tahteşsuurun telepatik kudretlerini de düşünürsek uzaktaki dostlarımız hakkındaki hareketlerimizin de aynı neticelerle karşılaşacağını iddia edebiliriz, fakat bunları geçelim.

İşte böyle bilerek veya bilmiyerek tahteşsuurda toplanan hadiseler ya bir takım saikler, temayüller halinde aktivitemiz üzerinde tesirlerini gösterirler, veya bir takım rüyalar, marazî hallüsinasyonlar içinde kendilerini gösterirler.

Tahteşsuurun bu husustaki bazı tecelliyatına ait kadrosu pek dar olan mevzuumuza bir kaç ufak misal sıkıştırmak istiyoruz. Bunlardan birincisi normal şuurda bir müddet kalmış fakat zamanla unutulmuş (Yani şuurdan tahteşsuura geçmiş) bir hadisenin uzun senelerden sonra nasıl tezahür ettiğini gösteriyor:

“İhtiyar bir orman memuru gençliğinde Lehistan hududunda çalışmış ve Leh lisanile konuşmuştu. Fakat bilahare oradan ayrılmış Almanyaya dönmüş ve 40 senedenberi de Lehçeyi konuşmamış ve konuşulduğunu da işitmemiştir. Bir gün bir ameliyat esnasında kendine kloroform verildiği zaman bu adam iki saat mütemadiyen

Lehçe konuşmuş, Lehçe şarkılar söylemiş ve lehçeden başka bir lisanla görüşmemiştir.” (1)

Bu misal yukarıdaki fikirlerimizi takviye ediyor; uyku ilacı ile hastanın tahteşsuur sahası az çok açılmaktadır, müruru zamanla şuurundan tahteşsuuruna geçen Leh lisanının bu vaziyet karşısında meydana çıkması kadar tabii bir şey tasavvur edilemez. İkinci misalimiz dikkat etmediğimiz için şuurumuzda tutunamayıp hemen tahteşsuurumuza geçen fakat asla zayi olmıyan intibaları gösteriyor:

“X... bir kaç arkadaşile beraber otururken elindeki bir kitaba dalmış onu dikkatle okuyordu. Bu esnada arkadaşları konuşmakta idiler. X... onları dinlemiyordu, yalnız arada isminin geçtiğini işiterek alâkadar oldu ve kendi hakkında ne görüştüklerini arkadaşlarından sordu. Arkadaşları söylediler. X... sunî uyku ile uyutuldu. Uykusunda kendi kitap okurken arkadaşlarının ne konuştuklarını hiç bir kelime kaçırmadan söyledi.” (2)

Fakat yalnız kulaklarımızın değil gözlerimizin dikkatinden kaçan ve normal şuurumuzda hiç bir tesir yapmıyan hadiselerin de aynı tarzda tahteşsuura geçtiğini görüyoruz; aşağıdaki misal bunu gösteriyor:

“Sıra ile birbirini müteakip bir kaç gün rüyamda beyaz kırvatlı, kenarları geniş şapkalı, acaip yüzlü, Amerikalıya benzeyen birisini görmüşüm. Bu adam tanıdığım simaların hiç birine benzemiyordu. Bunu rüyada muhayyilemin uydurduğu bir tip gibi kabul ettim. Aradan bir kaç ay geçti, bir gün sokakta bu adamla karşı karşıya gelince hayretimden donakaldım. Bu adam şapkasının şekliyle, beyaz kı-

(1) — *Th. Ribot* Les maladies de la mémoire Sf. 143

(2) — *Myers* Proceedings

ravatile, redingotile ve aynı ağır Amerikalı tavrile bir iki ay evvel benim bir kaç gece rüyada gördüğüm adamın ta kendisi idi. Bugün hakikat halinde karşıma çıkan bu şahsı takip etmeğe karar verdim. Batignolles'e doğru ilerlediğini görünce yolumun uzaklaşmasından korkarak takipten vazgeçtim. Aradan yine bir ay kadar geçmişti; Bir gün yine Clichy caddesinden geçerken aynı adama tekrar rasgeldim. Artık mesele anlaşılıyordu. Bir kaç sene evvel hususî bazı işlerim yüzünden haftada üç defa bu sokaktan geçmekliğim icap ediyordu, hiç şüphesiz bu adama o zaman yolda belki bir kaç defa şimdi olduğu gibi rast gelmiştim. Fakat dikkatimden tamamen kaçan bu tip tahteşşuurunda yerleşmiş ve senelerden sonra her hangi bir sebeple rüyamda meydana çıkıvermiştir. „ (3)

Hele şimdi vereceğimiz misal daha ziyade dikkate şayandır. Bu misal bize şuurumuzda asla yer tutmamış olan hadiselerin ruhumuzun derinliklerinde bâkî kaldıklarını çok iyi anlatıyor. Zira bu vakanın kahramanı şuurundan çeçen şeylerden henüz haberi olmıyan bir çocuktur.

“ Eskimiş bir hastalık neticesinde ağırlaşan bir kadın Londradan yaylaya kaldırılmıştı. Hayatının son dakikalarında kadın Londrada bulunan ve henüz konuşamayacak kadar küçük olan kızını görmek istedi. Çocuğu getirdiler ve hastanın yanında bir kaç saat bıraktıktan sonra tekrar Londra'ya gönderdiler. Kadın da bir kaç gün sonra öldü. Bittabi bu vakayı hatırlamaksızın şehirde büyüyen çocuk büyük bir kız olduğu zaman yaylaya gitmiş ve tesadüfen annesinin öldüğü odaya girmişti. Orada annesinin öldüğünü kimseden işitmemişti ve bilmiyordu. Odaya girer girmez kızcagız gayri ih-

“ **Ayetler** ” den:

KUŞLAR

Kanatları ışıklara çarparak ışıkların, seslere çarparak seslerin yolunu değiştirir; düz çizgiler kırılır, kırık çizgiler kopup düşer,

Bunlar o kuşlardır ki acıktıkları zaman gölgelerini parçalayıp yerler, susadıkları zaman boşluğu dolduran ince maddeyi içerler ve hafiflerler.. Yorulunca yer yüzünden hatırasını götürdükleri bir dala konarak dinlenirler, yine uçarlar.

Bir tutam tüy, bir tutam gölge, bir tutam ses ve boşlukta genişliyen ihtizaz küreleri...

Gagaları, kesafetleri didikleyip dağıtmak için sivridir; tüyleri, doku-nuşları âdemi incitmesin diye yumuşaktır..

Uça uça öyle bir yere gelirler ki aydan gelen kuşlarla buluşmalarına bir kaç ses menzili yer kalır. Birbirlerini görürler, fakat büyük boşluğun düzenini bozmamak için daha ileri gitmezler.

O zaman yer kuşları yere döner, ay kuşları aya.

Arif Nihat

tiyarî olarak titredi. Heyecanının sebebi kendinden sorulduğu zaman düşünceli bir tavurla şunları söyledi : (Galiba bu odaya ben bir defa daha gelmiştim. Hatta şu köşede bir yatağın içinde çok hasta bir kadın da yatıyordu. Onun benim üzerime eğilerek ağladığını hatırlıyorum.) „ (4)

(Devam edecek)

I. BEDRİ

İzmir : Kız Lisesi

(3) — **Maury** Le Sommeil et les rêves Sf. 123

(4) — **RİBOT** Loc. cit.

BÜYÜK HİKÂYE :

Mösyö Benito

Yazan : H. H.

— 3 —

Daha on ay evvel (T. A. M. İ. Ş.) hesabına gittiği yabancı memleketlerde, kısa bir zaman içinde , bir çocuk içliliği ile nasıl bu pencerelerin, bu ıssız yolların, hep birbirine benzeyen bu gürültüsüz şehirlerin hasretini çekmişti !.

Bir siğara yaktı. Pencerenin kenarına dayandı. İlk bir sofada asılı çamaşırlara takılıp kalan gözleri, şimdi hudutsuz boşluğu emiyordu. Ve Orhan Kaya, günün onu en çok oyalayan meselesini düşünüyordu.

Pencerenin önünden geçen yolun sol tarafından arkadaşı eczacı Nuri beyin çıkverdiğini ve kendi istikametinde ilerlediğini görünce garip bir hisle helecanlandı . Bütün dikkati onun üstünde toplandı. Nuri beyin, bir an başını kaldırıp penceresine baktığını, hafif bir tebessümle ve tuhaf bir işaretle kendini selâmladığını görünce yerinde duramadı, merdivenlere atıldı, sokak kapısına koştu.

— Buyurun Nuri bey !

Eczacı içeri girdi :

— Az evvel eczahaneye sizin için şu telgrafı bıraktılar, dedi, hayırdır inşallah..

Orhan Kaya arkadaşının elinden telgrafı kaparcasına aldı, açtı, ve daha ilk kelimeleri okurken yüzünü büyük bir yeşin alâmetleri kapladı.

— Hayrola Orhan bey, bir şey mi var ?

— Küçük kardaşımdan.. Mektep taksiti için sıkıştırıyorlarmış.. Yukarıda biraz oturmak istemez misiniz Nuri bey ?

Eczacı, iyi bir dost sükûtile Orhan

Kayayı takip etti, yokarı çıktılar.

Nuri bey, arkadaşının gösterdiği sandalyeye, — odanın içli sessizliğini bozmaktan korkuyor gibi — yavaşça oturdu. Bir müddet masanın üstünde, çıplak duvarlarda, pencerelerde dolaşan kararsız gözleri, Orhan Kayanın, elindeki telgrafa eğilmiş duran yüzünde takıldı kaldı.

— Son günlerde (T. D. A. Ş.) ne müracaat etmişsiniz, bir cevap alamadınız mı ?

— Aldım Nuri bey. Kadroların tamamen dolu olduğu bildiriliyor.

Eczacı, teselli edecek bir şey söylemiş olmak için :

— Mamafih, dedi, mademki müracaatınız var, tabii ilk fırsatta sizi çağıracağız.

Orhan Kaya; bu tesellideki mânasızlığa gülemeyecek kadar asabî ve müteessirdi :

— Ben mağrur bir gencim Nuri bey, fakat nihayet ben de bir insanım. Benim de; dertlerimi, şikâyetlerimi, ıstıraplarımı kendisine anlatacak diğer bir insana ihtiyacım vardır. Ateş çemberi içinde kalınca kuyruğunu kendisine çeviren ve intihar eden akrep vaziyetine düşmek istemem. Ben; madenin zulumu ile değil, maneviyetimi hedef alan bir okun yarasile ölmek isterim. Vaziyetimi şimdiye kadar size karşı da imkân nisbetinde saklamıştım. Fakat şu anda kendimi çok zayıf hissediyorum. Her an yardımımı bekleyen anama, babama iki aydanberi beş para gönderemedim . Bakın şimdi de kardeşim mektep taksitini istiyor. Gönderemeyeceğim. Mektep idaresi beş

ateşle yanyor, kalbi garip şekilde sancıyordu. Bu odada daha fazla oturamayacağını anladı, kalktı, vedalaşmak için elini Benitoya uzattı..

— Fakat sen bana hiç kendi işlerinden bahsetmedin Kaya! zannedirim bir zaman bu müessesedeymişsin, şimdi ne yapıyorsun ?

Orhan Kaya, sert bir sesle :

— Şimdi başka bir yerde çalışıyorum ! dedi.

Merdivenin ilk basamaklarında tekrar Benitonun sesini eşitti :

— Bak söylemeği unuttum Kaya, diyordu, yarı sana bir sürpöriz yapacağım !

Orhan Kaya, cevap vermeden merdivenleri indi. Şirketin büyük kapısından çıkarken bir an durakladı : düşündü, geri döndü, yandaki odalardan birine fırtına gibi girdi. Bu, şirket müessislerinin odasıydı. Onu görenler halinden korktular :

— Buyurun Orhan bey..

— Oturmuyacağım, dedi; şirketinizin Avrupadan getirttiği mütehassısla görüşmeğe gelmişim. Ayrılırken size bir şey sormak istedim.

— Demek Mösyö Benito ile tanışıyorsunuz ?

Orhan Kaya, acı bir gülüşle :

— Onu mühendis mektebinden tanırım, dedi, sınıf arkadaşımı !.

Kelimeler, dudaklarının arasından birer tükürük gibi fırlıyordu :

— Onun niçin bana tercih edildiğini öğrenmek istiyorum. Ben de aynı mektepte okumuş, ben de aynı mektepten diploma almıştım !.

— Fakat..

— Fakat'ı ne ? Benim bütün kabahatım adımın bir gâvur adı olmaması mı ?.

Gözlerinin dolduğunu hissetti. Onların önünde göz yaş dökmemek için odadan, girdiği şekilde çıktı. Yolları; bir tepeden uçuruma yuvarlanan taş hissizliğiyle katetti. Odasına kapandı.

— III —

İki gün sonra; şehir gazetesinin yazı işleri müdürü, masasının üstüne bırakılmış kâğıtlara göz gezdirirken şu iki havadisi birbiri ardı sıra okudu:

“ Lisemizin bir kaç gün evvel inhilal eden Fransızca müallimliğine, şifretmenliğine, vekâleten, mühendis Orhan Kaya bey tayin edilmiştir. „

“ Şirketi mütehassısı Mösyö Benito, isim günü münasebetiyle, bu gece hususî mahiyette bir balo verecektir. Baloya mütehassısın dostları ve şirketin memurları davetlidirler. „

— SON —

Gelecek sayımızda okuyacaksınız :

Mehmedin Asil Kalbi..

Küçük Hikâye:

Yazan : H. H.

Basıldığı ve idare edildiği yer :
Adana : TÜRK SÖZÜ Matbaası.

Sahibi ve yazı işleri Mü. Hamdi Hakverdi
Umumi neşriyat Mü. Reşat Sadi

Lise Mecmuası

Şehrimiz Erkek Lisesi talebeleri tarafından ayda bir çıkarılmakta olan ve sayfalarını Adana mekteplilerinin yazılarına tahsis eden bu güzel mecmuayı genç okuyucularımıza ve talebe velilerine tavsiye ederiz..

Cam uclu mürekkepli kalemler

Pek kullanışlı bir hale getirilmiş ve muhtelif model ve zarafette olan bu kalemler Adana "Mehmet Sadık,, kırtasiye mağazasında pek ucuz fiatla teminatl olarak satılmaktadır..

Fırsatı Kaçırmayınız!

KAN KUVVET ŞURUBU

Sirop Hemo - Forcine

**Kansızlığa, iştihatsızlığa, dermansızlığa
karşı yegâne ilâçtır..**